

УДК 355.457

Р. С. КУЛІШ, викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Ю. Б. ІВАШКОВ, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАЧАЛЬНИКУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ АЛГОРИТМУ РОБОТИ З ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

У статті проведено аналіз моделей, які використовуються в оперативно-службовій діяльності відділів прикордонної служби; розроблено рекомендації начальнику прикордонного загону щодо удосконалення процесу моделювання оперативно-службової діяльності на ділянці відділу прикордонної служби.

Ключові слова: *модель оперативно-службової діяльності, орган охорони державного кордону, відділ прикордонної служби.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку прикордонного відомства моделювання стало невід'ємною складовою усіх процесів, що відбуваються на державному кордоні. Разом з тим аналіз діяльності начальника прикордонного загону щодо здій-

снення процесу моделювання на ділянці відділів прикордонної служби дозволяє зробити висновок про те, що стан справ бажає бути кращим. У ході аналізу моделей, які використовуються в оперативно-службовій діяльності відділів прикордонної служби, виявлено низку недоліків, які суттєво впливають на якість результатів. Основними з них є:

при моделюванні оперативно-службової діяльності відділів прикордонної служби начальником прикордонного загону не досить точно враховуються найбільш суттєві сторони процесів з охорони державного кордону, закономірності їх функціонування та розвитку;

результати моделювання значною мірою суперечать сутності і логіці процесу оперативно-службової діяльності у зв'язку з помилками в моделях, відсутня можливість контролю результатів;

моделі дуже важко піддаються нарощуванню та зміні їх окремих частин більш точними;

в моделях не вказуються і не аналізуються варіанти розвитку ситуації, що в кінці кінців супроводжується суттєвими втратами на стабілізацію параметрів;

не забезпечується своєчасність отримання результатів моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Виникнення моделювання, як правило, відносять до років Другої світової війни, коли в Збройних силах США і Англії були сформовані спеціальні наукові праці для підготовки рішень за способами організації та забезпечення бойових дій. Значний внесок у формування та розвиток моделювання здійснили також зарубіжні вчені Р. Акоф, Р. Беллман, Г. Данціг, Г. Кун, Т. Сааті, Р. Черчмен, А. Коффман та ін. Питаннями моделювання процесів охорони державного кордону, оперативно-службової діяльності були присвячені наукові праці та магістерські роботи таких авторів, як: М. М. Литвин, О. В. Боровик, І. С. Катеринчук, М. Ю. Цибровський, В. М. Серватюк, С. В. Вороний, О. В. Мартинюк.

Метою статті є розробити рекомендації начальнику прикордонного загону щодо удосконалення процесу моделювання оперативно-службової діяльності на ділянці відділу прикордонної служби.

Виклад основного матеріалу дослідження. У роботі начальника прикордонного загону з побудови моделі оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби провідну роль має мислення. Воно завжди є процесом, що спрямований на досягнення певної мети, на пізнання й перетворення процесів охорони державного кордону.

Історично поняття алгоритму виникло в математиці і є в ній фундаментальним. Аналіз завдань, що покладені на відділ прикордонної служби, дозволяє зробити висновок, що характерною особливістю оперативно-службової діяльності на ділянці відповідальності є поєднання функцій прикордонної служби та прикордонного контролю в одному підрозділі з максимальним оперативним забезпеченням охорони кордону.

Відповідно до зазначеного пропонується такий алгоритм роботи начальника прикордонного загону з побудови моделі оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби:

1. Постановка завдання. Перший та найбільш важливий етап побудови моделі, який забезпечує виконання завдань і досягнення мети діяльності. Правильна постановка завдання важливіша навіть, ніж її рішення.

Вихідними даними для постановки завдання на моделювання оперативно-службової діяльності є:

загрози, які існують на державному кордоні, та обстановка, що склалася на ділянці відповідальності відділу прикордонної служби;

моделі дій типових порушників законодавства з прикордонних питань на ділянці відповідальності відділу прикордонної служби;

діюча модель оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби;

завдання відділу прикордонної служби щодо охорони визначеної ділянки державного кордону та здійснення прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України;

стан укомплектованості персоналом, забезпеченість озброєнням та матеріально-технічними засобами.

Крім того, для постановки завдання на даному етапі здійснюється:

Оцінка оперативної обстановки, стану аналізу та профілювання ризиків на ділянці відділу прикордонної служби

Оцінка обстановки, аналіз та профілювання ризиків на ділянці відділу прикордонної служби проводяться, виходячи із результатів проведеної оперативної рекогносцировки та проведення оперативно-тактичних розрахунків щодо визначення складності оперативної обстановки у відділі прикордонної служби. На основі результатів оцінки обстановки визначаються: склад найбільш імовірних у наступному році загроз і ризиків, напрямки протиправної діяльності та способи дій правопорушників, напрямки зосередження основних зусиль.

Визначення спроможності відділу прикордонної служби протидіяти загрозам у сфері охорони державного кордону

Реальна спроможність відділу прикордонної служби щодо виконання завдань оперативно-службової діяльності визначається шляхом проведення розрахунків можливостей відділу з урахуванням його укомплектованості на 90 %, а також в умовах реальної укомплектованості підрозділу за станом на час організації оперативно-службової діяльності.

У результаті порівняння необхідної та наявної кількості сил і засобів робиться висновок про спроможність відділу прикордонної служби щодо виконання завдань (спроможний, обмежено спроможний, не спроможний).

Формування розрахунку потреб людських та матеріальних ресурсів для забезпечення виконання завдань оперативно-службової діяльності

Розрахунок потреб здійснюється з метою своєчасного і повного задоволення потреб відділу у матеріальних засобах, усіх видах озброєння і техніки, ракет, боєприпасів, пальному продовольстві, речовому, медичному, інженерному, хімічному, квартирному, іншому майні, матеріалах і спеціальних рідинах різного призначення, а також води. При визначенні потреби в матеріальних засобах для виконання завдань з охорони державного кордону враховується їх установа витрата і запаси, що потрібні до кінця виконання завдань.

За результатами розрахунків матеріально-технічних засобів на здійснення оперативно-службової діяльності у відділі визначається потреба в доукомплектуванні персоналом, автомобільною технікою, мотоциклами, технічними засобами охорони кордону та прикордонного контролю, засобами зв'язку, озброєнням та спеціальними засобами, службовими тваринами, забезпеченні пально-мастильними матеріалами (загалом та окремо для забезпечення оперативно-службової діяльності).

2. Побудова моделі. На даному етапі необхідно визначити головну мету моделі, які кінцеві результати або інформацію необхідно отримати, використовуючи розроблену модель.

У ході моделювання оперативно-службової діяльності на підставі проведення оперативно-тактичних розрахунків (визначення правильності розподілу сил і засобів на ділянці відділу, розрахунку сил і засобів резервів, розрахунки на проведення спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників) визначаються побудова охорони державного кордону та прикордонного контролю, моделюються дії сил і засобів на ділян-

ці відділу прикордонної служби за системами: збирання (добування) та обробки даних обстановки; реалізації даних обстановки; контрольних та режимних заходів; інженерно-технічного контролю: чергових сил (засобів) і резервів.

Під час моделювання дій щодо збирання (добування) та обробки даних обстановки визначаються: способи збирання (добування) даних обстановки, межі секторів відповідальності, пункти збору інформації дільничних інспекторів прикордонної служби, об'єкти та місця ведення спостереження, порядок збирання інформації у пунктах пропуску, порядок роботи з членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та з місцевим населенням, порядок обробки та накопичення даних обстановки.

При моделюванні дій з реалізації обстановки визначаються: райони патрулювання, порядок прикриття окремих напрямків здійснення протиправної діяльності; порядок організації служби з ТПП; порядок несення служби прикордонних нарядів у пунктах пропуску (контролю).

При моделюванні контрольних та режимних заходів передбачають: порядок моніторингу державного кордону та прикордонної інфраструктури, контролю за додержанням установленого порядку перетинання кордону в пунктах пропуску, контролю за дотриманням правил прикордонного режиму, режиму у пунктах пропуску, облаштуванням причалів та випуском плавзасобів, порядок здійснення контролю за збереженням природних ресурсів, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля.

Під час моделювання інженерно-технічного контролю відображаються: порядок та рубежі, ділянки здійснення дистанційного контролю, радіотехнічного спостереження, позиції радіолокаційних, прожекторних станцій та тепловізорів, порядок використання інженерних споруд і загороджень.

Моделювання системи чергових сил (засобів) та резервів передбачає визначення складу чергових сил і резервів, час їх готовності.

Крім того, моделюються дії сил та засобів під час прикордонного контролю осіб, транспортних засобів та вантажів у пункті пропуску, при цьому визначаються:

категорії осіб, паспортні документи, які слід ретельно перевірити;
категорії транспортних засобів, які можуть використовуватись для переміщення через державний кордон заборонених до переміщення пред-

метів і матеріалів, у тому числі з використанням тайників та схованок у транспортних засобах, виявлення викраденого автотранспорту;

порядок проведення співбесід з іноземними громадянами, які прямують до України з країн міграційного ризику;

алгоритм дій змін прикордонних нарядів у разі виявлення осіб, яким заборонено в'їзд в Україну та стосовно яких є доручення правоохоронних органів України;

основні напрямки координації діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю під час перетинання державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон України;

порядок виконання вимог відомчих стандартів культури прикордонного контролю.

Моделювання спеціальних заходів з пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби здійснюється на напрямку зосередження основних зусиль та стикових напрямках. Під час моделювання визначаються: можливий характер дій правопорушників; склад сил та засобів, що залучаються до проведення заходів; порядок приведення чергових сил та резерву в готовність до дій; задум дій; основні питання організації управління, зв'язку та взаємодії; розподіл сил і засобів за елементами службового порядку; сигнали взаємодії, позивні елементів службового порядку; орієнтовний розрахунок часу виходу правопорушників на окремі рубежі (пункти); сигнали оповіщення, управління та взаємодії.

На даному етапі у ході організації взаємодії визначається загальний порядок спільних дій щодо збирання, добування та реалізації даних обстановки, охорони стиків, надання взаємної допомоги під час пошуку і затримання правопорушників, здійснення контрольних заходів, підтримання зв'язку та взаємного обміну інформацією.

Крім того, визначаються питання взаємного обміну інформацією з іншими підрозділами охорони кордону, взаємодійними підрозділами органів внутрішніх справ, митних органів, Збройних Сил України, керівниками місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, контрольними службами, що здійснюють діяльність на ділянці підрозділу.

3. Перевірка моделі на достовірність.

Головний аспект перевірки полягає у визначенні ступеня відповідності моделі реальному стану. Необхідно встановити, чи всі компоненти реальної ситуації увійшли в модель.

Дієвість моделі оперативно-службової діяльності офіцерами груп перевіряється шляхом:

пуску навчальних порушників на ділянках кордону та у пунктах пропуску;

навчальних закладок (осіб, їх запахових слідів і речей, зразків наркотиків, зброї, боеприпасів тощо) у пунктах пропуску;

безпосереднього несення ними служби у прикордонних нарядах;

контролю за окремими елементами оперативно-службової діяльності підрозділу;

проведення робочих зустрічей та нарад з представниками взаємодійних підрозділів, керівниками органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій контрольних служб, що здійснюють діяльність на ділянці підрозділу.

За результатами проведених заходів складається проект моделі оперативно-службової діяльності (графічна частина) з пояснювальною запискою, яка подається начальнику органу охорони державного кордону на затвердження.

Застосування моделі. Жодну модель не можна вважати успішно розробленою, доки вона не прийнята, не усвідомлена і не застосована на практиці. У розробці моделей повинні брати участь відповідні керівники, для яких фактично створюються ці моделі. Крім цього, керівників слід навчити використовувати моделі, пояснивши при цьому, як модель функціонує, які її потенційні можливості та обмеження.

Відновлення моделі. Якщо застосування моделі є успішним, все ж таки вона потребує поновлення через нові фактори із зовнішнього середовища. Якщо ситуація змінюється, то й модель потребує модифікації.

З метою відновлення моделі начальником відділу особисто приймається окреме рішення на здійснення оперативно-службової діяльності на ділянці відділу на тиждень. У разі коли оперативна обстановка потребує зосередження основних зусиль на інших напрямках, ведення (зняття) посиленої охорони державного кордону або прикордонного контролю (перебудови охорони державного кордону) або внесення коректив до їх побудови начальник відділу приймає окреме рішення на здійснення оперативно-службової діяльності. Окремі рішення начальником відділу приймаються залежно від обстановки і важливості напрямків, що охороняються, і оформлюються окремим додатком до плану оперативно-службової діяльності.

Висновок. Удосконалення роботи начальника прикордонного загону під час організації оперативно-службової діяльності неможливе без постійного пошуку шляхів її оптимізації, підвищення якості і технологій її проведення. Таким чином, від обраного алгоритму роботи начальника прикордонного загону з побудови моделі оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби буде залежати якість усього процесу організації оперативно-службової діяльності на ділянці відповідальності, якість та повнота виконання завдань підпорядкованими підрозділами.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Матеріали, викладені в статті, зможуть надати допомогу начальнику органу охорони державного кордону при організації оперативно-службової діяльності, в навчанні слухачів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Список літератури

Концепція інтегрованого управління кордонами, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2010 р. № 2031 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 83. – Ст. 2918. Законодавство України, сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2031-2010-%F0>

Литвин М. М. Методичні аспекти прийняття рішень на охорону державного кордону / М. М. Литвин // Збірник наукових праць № 26. Ч. 2. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2003. – С. 18–22.

Моделювання оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби органу охорони державного кордону державної прикордонної служби України: звіт про НДР. – Хмельницький, 2011. – 162 с.

Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040. – К.: АДПСУ, 2009.

Цибровський М. Ю. Методика оцінки прогнозних сценаріїв процесу незаконної міграції на ділянці прикордонного загону / М. Ю. Цибровський // Збірник наукових праць № 13. Ч. I. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2006. – С. 112–114.

*Рецензент – доктор військових наук,
старший науковий співробітник Кириленко В. А.*

Стаття надійшла до редакції 22.08.2013.

Кулиш Р. С., Івашков Ю. Б. **Рекомендации начальнику пограничного отряда по усовершенствованию алгоритма работы по построению модели оперативно-служебной деятельности отдела пограничной службы**

В статье выполнен анализ моделей, которые используются в оперативно-служебной деятельности отделов пограничной службы, разработаны рекомендации начальнику пограничного отряда по усовершенствованию процесса моделирования оперативно-служебной деятельности на участке отдела пограничной службы.

Ключевые слова: *модель оперативно-служебной деятельности, орган охраны государственной границы, отдел пограничной службы.*

Kulish R. S., Ivashkov Y. B. **Recommendations for the chief of the border detachment on the improvement of the activity algorithm concerning the model construction of the operative-service activity of the border guard division**

The analysis of the models used in the operative-service activity of border guard division has been revealed in the article. The recommendations for the chiefs of the border detachments concerning the improvement of the modelling process of the operative-service activity at the sector of the border division have been worked out.

Keywords: *model of operative-service activity, border guard unit, division of border service.*